

GLOBAL AKADEMİ KONUŞMALARI

<https://www.globacademy.org/global-akademi-konusmalari-2/global-akademi-konusmalari-seminerler/>

No. 9, KASIM 2021

Global Academy

Pandemi Sonrası Dönemde Bilgi Çağının Devlet-Toplum İlişkileri ve Demokrasiler

Prof.Dr. Haldun Yalçınkaya

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
haldun@etu.edu.tr

PANDEMİ SONRASI DÖNEMDE BİLGİ ÇAĞININ DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİ VE DEMOKRASİLER

Haldun Yalçinkaya, Prof. Dr.
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

ÖZET

2020 yılında yaşanan COVID-19 pandemisi insanların gündelik hayatlarında yazılımları kullanma oranlarını üstel şekilde artırarak kullanmalarına neden oldu. Bu çerçevede teknolojik gelişmelerin ekonomide yaşattığı devrimsel değişimler, toplum hayatında da devrimsel seviyede dönüşümlerin yaşanmasına neden oldu, oluyor. Dolayısıyla siyasal kurumların bir dönüşümden geçmesi beklenmelidir. Bu duruma dair ilk belirti 6 Ocak 2021 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın Twitter üzerinden halka mesaj vermesinin on iki saat süreyle engellenmesi ile yaşandı. Bu yazı Siyasi Düşünce Tarihi, Bilgisayar Bilimleri ve Siyaset Bilimi perspektifinden bu sorunsalın incelemesini içermektedir. Sonuç olarak teknolojideki değişimlerin, siyasal sistemlerde değişiklikler yaratması beklenmekte olup; Bilgi Devrimi'nde yaşanan en büyük teknolojik değişimin sosyal aktivitelerin sayısallaşması neticesinde yaşanmasının beklenmesi gerektiği bu yazıda vurgulanmaktadır. Bununla birlikte distopik anlamda bireyin ya da devletin mutlak galip geleceği senaryolarını dışarıda tuttuğumuzda, "yönetişim" (governance) modelinin yeni dönemin siyasal sistemlerinde etkin olması beklenebilir. Mevcut yazılımsal gelişmelerin insan faktörüne sahip olmayan bir siyasal yapının kurulmasının en azından mevcut bilimin geldiği seviyede olası olmaması insanlık açısından bir garanti şeklinde görülebilir. İlerideki çalışmalar ise insan faktörünün etkin olduğu bahse konu yönetim modelinin nasıl olması gerektiği üzerine yapılmalıdır.

ATIF İÇİN: Yalçinkaya, Haldun, "Pandemi Sonrası Dönemde Bilgi Çağının Devlet-Toplum İlişkileri ve Demokrasiler", *Global Akademi Konuşmaları Serisi* (İstanbul: Global Akademi ve Uluslararası İlişkiler Konseyi), No.9, Kasım 2021, https://www.globacademy.org/wp-content/uploads/2021/11/HYalcinkaya_Birey-Devlet_v.1.pdf

DOI: 10.13140/RG.2.2.21942.22086

Giriş

Sanayi Devrimi ile tesis edilen birçok kurum ve alışkanlık zaman içerisinde ya değişim geçirmekte ya da değişim sinyallerini vermektedir. Bilgisayarlar ve taşınabilir akıllı cihazlarda kullanılan yazılım tabanlı uygulamalar sayesinde yaşamakta olduğumuz Bilgi Çağında ise teknolojik gelişmeler hayatın her alanına etki etmeye başladı. Şüphesiz pandemi döneminde yaşanan kısıtlılıkları aşmak adına teknoloji önemli bir rol oynadı ve önemli bir işlev yürütüyor. Açıkçası 2020 yılında başlayan COVID-19 pandemisinin yaşattıkları teknolojinin gündelik hayata nüfuz etme hızını ivmелendirdi. Eğitim-öğretim sisteminden çalışma şartlarına kadar birçok alanda etkisini hissettiğimiz Bilgi Devriminin “siyaset”e de etki etmesi beklenmektedir. Ancak bu etkinin ne yönde bir değişiklik yaratacağına dair farklı çerçevelerde çeşitli değerlendirmeler yapmak mümkündür.

Siyasi Düşünce Tarihi çalışmalarının temelinde devletin organize olma kapasitesinin artması için meydana gelen mücadeleler önemli bir yer tutmaktadır. *Magna Carta*¹’den itibaren ise bu mücadelede bireylerin ve toplumun devletin yöneticilerine ve dolayısıyla bir anlamda devlete karşı giderek artan bir seviyede adımlar attığı görülmektedir. Günümüzde ortaya çıkan sorunsal Bilgi Devriminin siyaset sisteminde yaratacağı değişim sonucunda “devlet ve dolayısıyla yöneticiler mi

güçlenecek?”; yoksa “toplum mu devlete karşı güçlenecek?” şeklinde iki kutbu ön plana çıkaracağı düşünülmektedir. Hatta sorunların çözümü açısından bir üçüncü yolun ortaya çıkması dahi beklenmelidir.

Birincisi, devlet ve yöneticilerin güçleneceğini düşünenler için COVID-19 pandemisi öncesinde büyük veri kullanılarak yazılımlar yoluyla 2016 Amerika Birleşik Devletleri seçimleri ve Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden ayrılışına dair referanduma müdahale gibi örnekler sonrası ortaya çıkan *Cambridge Analytica*² skandalı gibi etkiler ele alınmaktaydı. İkincisi, organize olma kapasitesi açısından bireylerin kapasitesinin çok ötesinde bir mükemmelliğe sahip olan devlet aygıtına karşı, günümüzde bireylerin organize olma becerisi açısından üstün gelmesi diğer uç senaryo olabilir. Devlet ve birey arasındaki bu çatışmanın herhangi bir mutlak kazananının olması yerine arada bir noktada çözüm bulmaları ise en olası senaryo olacaktır.

Bahse konu sorunsalı çözümleme için bu yazıda birey devlet mücadelesinin geçmişi ya da başka bir ifadeyle kısa siyasi düşünce tarihi öncelikle ele alınacaktır. Sonrasında teknolojik gelişmelerin ekonomiyi etkilemesi ile siyaseti dönüştürmesi incelenerek birey devlet mücadelesinin son üç yüzyılda yaşadığı aşamalar açıklanacaktır. Bu ilk iki bölüm sayesinde teknolojinin toplumsal hayatın dönüşümü açısından belirleyici olma kapasitesi tespit edilecektir. Bu çerçevede yazının üçüncü kısmında yaşamakta olduğumuz dönüşüme dair tespitler ortaya konulacaktır. Dördüncü kısımda ise

¹ *Magna Carta* 1215 yılında kral ve hükümetinin yasalardan üstün olmadığını yazıya döken ilk belge olarak kabul edilmektedir. Bir siyasi kriz ertesinde isyan eden İngilizlerin mücadelesi neticesinde İngiltere Kralının gücünü sınırlamayı amaçlamaktadır. UK Parliament Resmi internet Sayfası, erişim tarihi 1 Ekim 2021, <https://www.parliament.uk/about/living->

[heritage/evolutionofparliament/originsofparliament/birthofparliament/overview/magnacarta/](https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/originsofparliament/birthofparliament/overview/magnacarta/).

² Zoe Kleinman, “Cambridge Analytica: The Story so far,” *BBC News*, 21 Mart 2021, erişim tarihi 1 Ekim 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-43465968>.

özellikle Bilgisayar Bilimlerinin ve algoritmalarının sosyal olayları çözme kapasitesine dair durum incelenecektir. Beşinci alt başlıkta ise Siyaset Biliminin devlet ile birey arasındaki teknolojik dönüşüm sonucunda yaşanan değişim ihtiyacına vereceği yanıt olarak "yönetişim" (*governance*) bir çözüm şeklinde tartışılacaktır. Sonuç bölümünde çözüm şeklinde sunulan yönetim sürecinde devletin mi yoksa bireyin mi güçlü olacağına dair bir tespitle bulunma amacı yoktur; çünkü halihazırda bu sorunun yanıtını önermek için elde yeterli veri mevcut değildir. Sonuçta yanıtlara değil, bunun yerine asıl soruya ulaşılabilecektir: Devlet "yönetişim"i kabul ederek bireye karşı Magna Carta'dan beri gelen yenilgilerine ya da tavizlerine bir yenisini daha ekleyecek mi? Ki bu soru da Bilgisayar Bilimlerinin devletin her fonksiyonunu yerine getirebilecek kapasitesi olup olmadığı sorusunu öne çıkarmaktadır. Bu noktada algoritmaların çözemeyeceği sosyal aktivitelerin olduğu gerçeği ve Matematik biliminin halihazırda sunduğu en üst seviyenin bu ihtiyacı karşılamakta yetersiz kaldığını belirtmek gerekiyor. Mevcut sosyal hayatın tamamının sayısallaşabilmesi için Matematiğin kalan soruları çözmesi ve dolayısıyla algoritmaların gelişmesine ihtiyaç duyulacağı bir vakadır.

Birey-Devlet Mücadelesine Kısa Bakış

Yaşadığımız doğaya karşı insanların yaptıklarının bedeli günümüzde iklim değişikliği tehlikesi ile kendini göstermekte ve insanlık buna karşı mücadele etmek için adımlar atmaya çalışmaktadır. Hatta bu mücadeleye geç kaldığımız ve şu anda doğayı korumaya başlarsak sadece zararı minimize edebileceğimiz hususunda bilim insanları

arasında bir mutabakat söz konusudur. Halbuki insanlık doğaya karşı mücadelesine büyük bir çaresizlik içinde başlamamış mıydı? Birey olarak yetersiz olduğunu idrak edince toplumu oluşturmuş ve yüzyıllar boyunca doğaya karşı mücadelesinde avantajlı konuma geçebilmek için toplumu mükemmel bir organizasyona çevirmeye çalışmış ve devleti tasarlamıştı.³

İnsanların ateşi bulması ve tekerleği icat etmesi gibi teknolojik gelişmeleri başarması doğayla mücadelesinde önemli köşe taşlarını oluşturmuştu. Bir şimşek çaktığında ya da yanardağ patladığında "doğa istediğinde" yanan ateşi kontrol edebilmek ve istediği zaman yakabilmek bugünle kıyaslandığında en az cep telefonlarımızla uydu haritalarına erişmek kadar önemli bir güç vermişti insanlığa. Barınmak için duvarların inşasını yapan kişiler, avlananlar, elbiseleri dikenler, şifacılar ve yaşadığımız toplumun ayakta kalması için farklı işlevler yürütenlerin içinde olduğu iş bölümü sayesinde insanlar kısıtlı ihtiyaçlarını giderebilmişti. Ancak insanlar ihtiyaçlarını giderdikçe daha fazlasına ihtiyaç hissetmeye devam ettiler ve ediyorlar. Bu fazlasına ihtiyaç duydukça daha mükemmel bir organizasyon, yani devlet arayışında oldular.

Eflatun ideal devleti tanımladığı *Devlet* adlı eserinde⁴ toplam 5040 aileye ihtiyaç olduğunu ifade etmişti. Eserinde iş bölümünü ise yöneticiler, savaşanlar ve çalışanlar şeklinde sıralamıştı. Tabii ki toplumdaki köleleri bu ütopyik devletinde sıralamayan Eflatun'a göre tasvir edilen mükemmel devlet bugünkü seviyenin belki de çok gerisinde olmakla birlikte kadın-erkek eşitliği

³ Bican Şahin, "Pandemi Sonrası Dönemde Bilgi Çağının Devlet-Toplum İlişkileri," *Global Akademi Konuşmaları*, 9 Haziran 2021, çevrimiçi erişim tarihi 1 Ekim 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=3IFc-NwQfbw&t=1775s>.

⁴ Eflatun, *Devlet*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, çev. Sabahattin Eyüpoğlu, M. Ali Cımcöz, İstanbul, 2006.

açısından çağının çok ötesinde ilerici olduğunu not düşmek gerekir. Şüphesiz devlet günümüzde Eflatun'un düşündüğünün çok ilerisine geçti ve neredeyse nüfus açısından İstanbul'da ya da Londra'da lüks bir semtteki yaşam sitelerindeki yaşayanların sayısı neredeyse Eflatun'un devletinde olması gerekenlere eşit miktarda. Zaman yolculuğu mümkün olsa ve Eflatun'un tasvir ettiği ütopyik devletin yirminci yüzyılda eriştiği büyüklüğü görme imkânı olsa oldukça şaşırdı.

Devletin günümüzde eriştiği organizasyon kapasitesinin iki büyük olumsuz sonucundan söz etmek mümkündür: savaşlar ve doğanın tahribatı. Devletin büyüklüğünün yanı sıra yirminci yüzyıl boyunca yüz milyonlarca insanın ölümüne sebep olacak mükemmel(!) bir organizasyon eşliğinde savaşlar gerçekleştirmesi bahse konu birinci olumsuzluktur. İkincisi ise siyasi düşünce tarihinde özel bir yere sahip olan “doğa” ve onun tahribatıdır. İlginç bir şekilde insanlık daha iyi organize olmayı doğaya karşı mücadelesinde, birey olarak başarılı olamadığından, toplumu teşkil etmeyi tercih etmek durumunda kalmıştı. Bu tercih neticesinde insanlığın “doğa”ya karşı kazandığı (!) zaferin günümüzdeki iklim felaketleriyle sonuçlanması oldukça düşündürücüdür.

Bu olumsuzlukların yanında, insanlığın doğaya karşı mücadele ile başladığı devleti tesis etme yolculuğu başladığı noktaya kıyasla inanılmaz gelişmeler gösterdi. İnsanlık sadece devleti tesis etmekle kalmadı, bu organizasyonun işleyiş kapasitesini de sürekli olarak geliştirdi. Devlet organizasyonunun her gelişmesinde farklı zorluklar yaşandı ve her seferinde bu zorluklara

uyum sağlayarak evrimleşmek mümkün oldu.⁵ Büyüyen devlette ilk büyük zorluk kimin yöneteceği sorunsalıydı ki Siyaset Biliminin en temel çalışma alanlarından biri böylece ortaya çıkmış oldu. Başlangıçta bu kolay bir şekilde çözüldü ve eski Mısır'da Firavun ortaya çıkarak ben “Tanrı”yım diyebildi. Şüphesiz bu toplum ile yöneticiler arasında yapılmış ilk büyük sözleşmelerden biriydi. Açıkçası Firavun dönemini düşündüğümüzde toplumun bir düzen ya da siyasal işleyiş içinde olmasının karşılığı olarak yöneticinin yaratıcı olduğunu düşünmek toplum açısından kötü bir alışveriş değildi. Sonuçta bu durum o yıllarda yaşayan insanların ortalama zekâsı ile değil bilim ve teknolojinin sunduğu imkanlar çerçevesinde tesis edilen ekonomi ve dolayısıyla siyasal sistemdeki istikrarın bir bedeliydi. Özetle belirtmek gerekirse insanlar organize olabilecek seviyelerini geliştirdikçe yöneticinin yaratıcı olmasındansa yaratıcının temsilcisi ve sonrasında ise yaratıcının emirlerini uygulayan kişi olmasına geçiş yaşadılar. Tarih sahnesinde yaratıcının temsilcilerine karşı özellikle bilim ve aklın gelişmesiyle birlikte hanedanlara geçiş yaşandı. Hanedanlar, tarihi süreçte çok uzun sürmedi. Yöneticilerin yönetme gücünü tanrısal kaynak ya da bir hanedandan almak yerine yönetilenlerden alındığı bir düzene geçtik. Bu düzen Jean-Jacques Rousseau'nun satırlarında ⁶ ifade bulan ve “Toplum Sözleşmesi” şeklinde adlandırılan bir anlayışın doğmasına neden oldu. Halkın toplumu yöneteceklere yönetme gücünü halkın kendisinin devretmesi şeklinde açıklanan bu sistem “cumhuriyet” şeklinde uygulamaya geçti.

⁵ Konu hakkında detaylı bilgi için Bkz: Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, İmge Yayınları, Ankara, 1990; Levent Köker ve Mehmet Ali Ağaoğulları, *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013;

Mehmet Ali Ağaoğulları ve Filiz Çulha Zabcı, *Kral-Devletten Ulus-Devlete*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2017.

⁶ Jean-Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, çev. Vedat Günyol, İstanbul, 2006.

Yönetenlerin yönetme gücünü halktan alması demek, halka hesap vermesi anlamına geliyordu. Dolayısıyla yönetenlerin yönetme gücünü tanrısal bir kaynaktan ya da bir hanedandan alması bir tarafta, halktan almasını başka bir tarafta düşünmek gerekir. Çünkü Siyasi Düşünce Tarihinin bir diğer okumasını ise devlet ile birey arasında geçen mücadele şeklinde yapmak gerekir. Bu anlamda düşündüğümüzde yönetme gücünün halktan kaynaklanması yönetenlerin sahip olduğu gücü ya da devletin sahip olduklarını halkla paylaşması anlamına geliyordu. Bu noktada şu soru akla geliyor; devlet nasıl oldu da sahip olduğu gücü, eskiden mutlak bir otoriteyle yönettiği insanlardan almaya ve hatta onlar tarafından denetlenmeye razı oldu. İşte bu soruya verilecek yanıt insanlığın bilim, teknoloji, üretim araçları ve üretim yöntemlerinde meydana gelen gelişmeler sonrası doğaya karşı mücadelesinde devlet aygıtına muhtaçlığının azalması şeklindedir. Başka bir ifadeyle bu gelişmeler neticesinde, doğaya karşı mücadelesinde bireyin topluma olan ihtiyacının derecesi gittikçe azaldı. Böylece devletin organizasyon kapasitesine olan ihtiyaç da azalmış oldu. Vahşi doğada tek başına mücadele etme kapasitesi sınırlı olan bir birey; bir kabilede şefe, büyücüye itaat ederek ve kendisine verilen bir işi yaparak doğada yok olmanın alternatifini yaratmış oluyordu. Dolayısıyla bunun karşılığı olarak yöneticiye yaratan gibi de davranabiliyor ya da öldüğünde gömülmesi için bir piramit inşaatında çalışabiliyordu. Orta çağ'da ise bir kale devletinin ya da şehrinin surlarının içinde yaşamasının karşılığı olarak en tepedeki kişiye her şeyin sahibi olan kralı ya da kraliçesi olarak itaat edebiliyordu.

Ama ne zaman ki doğaya karşı mücadelesinde devlete olan ihtiyacı azaldı, işte o zaman devlet ile mücadele etmeye başladı. Vergilere karşı çıkarak *Magna Carta*'yı

imzalattı. Kral için *Magna Carta*'yı imzalamak sadece vergi alacağı zaman danışmak anlamına geliyordu ve bu durum gelirlerinde azalma yaratmayacaktı. Hâlbuki onu imzalaması hem kaçınılmazdı hem de beş yüz yıl sonra bu sefer kralın vergi aldığı çaylar Boston'da denize dökülecekti. Ya da on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde toplum sözleşmesi ile yönetenler yönetme gücünü halktan alırken bunun bedeli olarak yaşama hakkı, seyahat hakkı, eğitim hakkı gibi temel insan haklarını vatandaşlarına vermeye mecbur kalacaklardı. Aslında bu gelişmelerin özeti şöyle yapılabilir; mücadele önce bireyle doğa arasında başladı, devletin yaratılması sayesinde ilerledi. İkinci aşamada ise yaratılan devletin; birey açısından mücadele edilecek unsur olarak görülmesi ile sonuçlandı. Birey ve devlet arasındaki mücadele halen devam ediyorken son dönemlerde artan iklim felaketleri doğaya verilen tahribatın maalesef bir yansımadır.

Teknolojik Gelişmelerin Ekonomi ve Siyasete Etkisi

Siyasi düşünce tarihinin bize öğrettiği eğilim insanlığın doğayla mücadele için devleti yarattığı; devletin güçlenmesi sonrasında ise bireylerin devletin güçlerini kısıtlamaya başladığıdır. Bu eğilimin belirleyicileri ise devlete olan ihtiyacın azalmasıyla doğru orantılıdır. Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişimler üretim yöntemlerini ve dolayısıyla işgücünün değişmesine neden olmuştur. İş bölümündeki değişim ise siyasal sistemlerin değişmesine neden olmuştur. Bu çerçevede buhar gücünün temsil ettiği birinci sanayi devrimi ile ulus devletlerin paralel olması şaşırtılmayacak bir durumdur. İkinci Sanayi Devrimi ile kimya sanayi ve üretim yöntemlerinin gelişmesi sonrasında sömürgeleşmenin

son bulması arasında paralellik bulunmaktadır. İçinde yaşadığımız döneme bilgi çağı denmesinin temelinde bilim ve teknolojide meydana gelen gelişimlerin üretim biçimlerinde, iş bölümünde ve hatta ekonomide meydana gelen değişimlerle ilişkilendirilmesi yatmaktadır. Esasen iletişim ve ulaştırma bu dönemde değişimin yaşandığı alanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun etkisi ise devletler arasındaki keskin sınırların bulanıklaşması ve bireyin coğrafyaya olan bağlılığının azalıp küresel bir boyuta geçebilmesini sağlamıştır. Öte yandan sosyal olayların sayısallaşması ve sayılabilir hale gelmesi devrimsel bir değişikliğe işaret etmektedir.

Ekonomi politik alanındaki çalışmalar ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkiyi ortaya sermektedir. Ateşin kontrol altına alınması, tekerleğin bulunması, matematikteki gelişmeler veya kimya alanındaki atılımlar üretim yöntemlerine yansımıştır. Hatta teknolojik gelişmeler bir tarafa düşünsel anlamdaki gelişmeler teknolojinin gelişmesini sağlamıştır. Şüphesiz reform ve Rönesans ile taçlanan Aydınlanma Çağında bilimsel düşünce ve sanatın bir arada ilerletilmiş olması tesadüf değildir. En önemlisi ise insanlığın kilisenin istediği dogmatik düşünce yapısının zincirlerini kırıp rasyonel düşünceye geçmesi oldu. Bilimsel düşünme kıstaslarının tesisi, kabul edilmesi, pozitif düşüncenin tartışmalara yansması ve tabii ki yeni teorilerin ya da düşüncelerin ortaya atılmasının engellenmemesi çok uzun mücadeleler sonucunda gerçekleşti. Engizisyon mahkemeleri veya büyücülükle suçlamalar bu mücadelede yaşanan zorluklara işaret etmektedir. Bilimsel düşünce tarihi bu mücadelenin acı detaylarını bize anlatmaktadır. Bununla birlikte Aydınlanma Çağı'nda düşünsel alandaki değişim, üretim biçimlerine ve sonrasında ise siyasal yapılara da yansımıştır.

Avrupa'da on altıncı yüzyılda hanedanlar, yönetme gücünü kilisenin elinden almak için pozitif düşünceyi desteklemişler ve sonuçta emellerine kavuşmuşlardı. Bu sayede ise çağdaş devlet sistemi şeklinde ifade ettiğimiz sınırları olan, vatandaşları bulunan ve meşru bir yönetime sahip devletler ortaya çıkabilmişti Avrupa'da. Bu dönemde bilim ve akıl yoluyla gerçekleştirilen çalışmalar sayesinde örneğin *Greenwich* başlangıç noktası kabul eden haritalandırma sayesinde denizlerde seyir yapma kapasitesi gelişen İngilizler, Britanya İmparatorluğu'nu kurabilmişlerdi. On dokuzuncu yüzyılın arifesinde ise buhar gücü ile çalışan motorlar daha sonra Sanayi Devrimi şeklinde adlandırılan döneme girilmesini sağlayarak ulus devletlerin oluşmasından köleliğin kaldırılmasına kadar bir dizi değişikliğin yaşanmasına neden olmuştu.

Esasen bilim ve teknolojide meydana gelen değişimin ekonomiye yansması ve bunun iş bölümünü değiştirmesi son derece beklenen bir durumdur. İstenmeyen ise iş bölümü değişiminin siyaseti değiştirmesi; çünkü siyaset her zaman değişime karşı direnir. Aydınlanma Çağı ile pozitif düşüncenin önünün açılması sonrasında bilimsel gelişmenin önünde bir engel kalmamıştı. Bunun ekonomiye yansması ise ekonominin kendi dinamiği içinde siyaset kurumunun direncine kıyasla çok zor olmadığı öne sürülebilir. Ama ekonomide üretim araçlarındaki değişimin önce iş bölümüne sonrasında ise siyasete yansması göreceli daha büyük zorluklar barındırmıştır. Aydınlanma Çağı ile birlikte değişen ekonomi neticesinde feodalitenin burjuvazinin ortaya çıkışını hemen kabullendiğini söyleyemeyiz. Çünkü burjuvazinin yaşaması için feodalitenin ortadan kalkması gerekiyordu. Öte yandan ilk Sanayi Devrimi sonrası köleliğin kaldırılması uğruna büyük mücadeleler

verilmişti. Ama önce bilimsel sonra ekonomik değişimlerin siyasete yansması söz konusu olduğunda büyük felaketler yaşanmıştır. Sırasıyla Aydınlanma Çağı ile Otuz Yıl Savaşları'nın; Sanayi Devrimi ile Napolyon Savaşları'nın ya da Amerikan İç Savaşı'nın; İkinci Sanayi Devrimi ile Dünya Savaşlarının yaşanmış olması tesadüf değildir. Bu savaşların nedenlerinin temelinde bilimsel gelişme ve ekonomik değişimin getirdiği dönüşüme siyaset kurumlarının direnci yer almaktadır.⁷ Her şeye rağmen siyasetin kurumlarının, gerçekleşmesi beklenen değişime dayanamamaları ve nihayetinde bilim ve teknolojinin gerektirdiği değişimi yaşamaları kaçınılmaz bir son olmuştur. Bu arada *Magna Carta*'dan beri siyaset kurumundaki değişimin devlet birey arasındaki mücadeleyle yaşandığı ve her seferinde bireyin devletin sahip olduklarından kazanım elde etmesi ile ilerlediğini belirtmek gerekir. İçinde yaşadığımız dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde bireyin devletin karşısında güçlenmesi sorunsalı bu yazının geri kalan bölümlerinde analiz edilmektedir.

Bilgi Çağının Getirdikleri ve Değişime Zorlaması

Sosyolojinin kurucusu olarak bilinen Auguste Comte bilimleri zorluk derecesine göre hiyerarşik olarak sıralarken aritmetiği en başa yani en kolaya; sosyolojiyi ise en sona yani en zora koymuştu. Bu açıklamasını gerekçelendirirken matematikte bilinmeyenlerin kontrol edilebilir; sosyolojide ise kontrol edilemeyecek kadar çok olduğunu vurgulamıştı. Gerçekten pozitif bilimlerin temelini oluşturan matematik, insanlığa fizik, kimya ve hatta bilgisayar bilimleri gibi günümüzün teknolojik

gelişimlerini yaşıtan bilimlerin gelişmesini sağlamıştır. Sosyal bilimler ise uzun yıllar boyunca anlatıcılık, tarihi inceleme ve çoklukla nitel yöntemlerle kuramsallaşmış olup matematik ile ifade edilmesi oldukça zor durumdaydı. Ancak günümüzde özellikle taşınabilir akıllı cihazlar sayesinde (başta cep telefonu ve akıllı saatler olmak üzere) sosyal olaylar sayılabilir hale gelmiştir. Henüz başlangıç aşamasında olan sosyal aktivitelerin sayısallaşması ilerleyen dönemde katlanarak büyüyecek ve bir aşamada sosyal olayların matematiksel modellemeleri büyük bir kesinlik içerecek hale gelecektir. Bu modellemeler sayesinde ise tahmin usullerinin büyük bir doğruluk payına sahip olması beklenmelidir. Açıkçası, bugünden bahsi geçen aşamaya geçmek için var olan sayısallaşmasının üstel sayıda çoğalması gerekir; ki günümüzde bu durumun hızı katlanarak büyümektedir. Bu çerçevede çok uzak olmayan bir dönemde bu gelişmeyi beklemek gerekir.

Bugün seçmen davranışlarını tahmin etmek için anketlerin düzenlenmesini ve isabet derecelerinin artmasını basit bir örnek olarak verebiliriz. Çok önemli bir olay olmasına rağmen bu durumun basit olmasının nedeni bilinçli bir şekilde bir tahmin yürütmek adına tek bir davranışın -oy verme- tespiti ile ilgili tahmin etme yönteminin bahsi geçen sosyal davranışları sayısallaştırmanın yanında oldukça basit kalmasıdır. Bu konudaki benzetme günümüzde kişilerin sosyal medyada veya çevrimiçi gezinirken ilgi duyduğu konulara dair bir profilinin çıkarılarak; kendisine hedeflenmiş reklamların iletilmesi seçim tahminlerinden daha karmaşık bir işlemi barındırdığından daha isabetli olacaktır.

⁷ Bkz.: Eric Hobsbawm, *Kısa Yirminci Yüzyıl Aşırıliklar Çağı: 1914-1991*, çev. Yavuz Alogan, Everest Yayınları, 2006.

Günümüzde yaşanmakta olan bilim ve teknolojiye ilerlemeler, adına Bilgi Devrimi denen üçüncü sanayi devrimini yaşamamıza neden olmaktadır. Bugün iletişim ve ulaşımda yaşananlar, üretim yöntemlerini ve iş bölümünü değiştirmeye zorlayarak ekonomiyi değiştirmektedir. Ekonominin değişmesinin ise önceki başlıklarda anlatıldığı üzere siyaset kurumlarında değişikliğin yaşanmasını zorunlu kılması beklenmelidir. Bu aşamada ortaya çıkan sorun siyasette bir değişim yaşanıp yaşanmayacağı değil; ne gibi değişikliklerin yaşanacağıdır. Bunu anlamak için üretim yöntemlerindeki değişimin ne olduğuna; sonra iş bölümünde nasıl bir değişim yaşandığına; bunların ekonomide ne gibi bir dönüşüm yarattığına ve son olarak mevcut siyaset kurumunun yeni ekonominin yoluna devam edebilmesi için önünde durduğu veya engel teşkil ettiği işlevlerinin ne olduğunu tespit etmek gerekir. Bu soruların yanıtını vermenin bu yazı için ayrılmış alanda yanıtlanmasının mümkün olmadığından sadece temel teşkil edecek birkaç hususu belirtmekle yetinilecektir.

Yirminci yüzyıldaki üretim biçimleriyle günümüz üretim biçimleri arasındaki farkların başında coğrafi uzaklıkların anlamsız hale geldiği ve üretimlerin küresel seviyede planlandığı gerçeği karşımıza çıkıyor. İş gücü dağılımında ise robotların ve otomasyon sistemlerinin bu konuda zorlayıcı hale geldiği görülmekte. Şüphesiz iş gücünün hareketliliği bir başka husus olarak ön plana çıkmaktadır. Esasen burada yazılanın çok ötesinde detaylar barındıran yeni üretim yöntemleri ve iş bölümündeki değişimin iletişim ve ulaşımda meydana gelen gelişmelerle bağlantılı olduğunu belirtmek gerekir. Bu gelişmeler ekonomiye yansımakta ve hatta *blockchain* teknolojisi ile devletlerin tekelinde bulunan para birimleri dahi devletin elinden çıkmaya zorlanmaktadır. Birisi bu aşamada

rahatlıkla yeni ekonominin devletin en azından ilk bakışta sahip olduğu sınırları ve para birimlerini tehdit ettiğini ön görebilir. Kabul edilmelidir ki devletlerin buna karşı taviz vermemesi beklenir bir durum değil. Bunun bir selin karşısında set çekmiş gibi duran bir köprünün nihayetle yıkılmasının kaçınılmazlığı gibi görmek gerekir. Mutlaka yeni bir köprü inşa edilecektir; ancak bu köprü suyun yeni akış sistemlerini dikkate alan ve sel suyuna uyumlu hale gelmelidir ki siyasette de buna benzer yapısal düzenlemeleri beklemek gerekir.

Bilgisayar Bilimleri ve Sosyal Hayatın Sayısallaşması

Pandemi öncesi dönemde özellikle Sanayi 4.0 ile makineler arasında iletişimin tartışılıyor olması yeni ekonominin, insanların sosyal hayatlarına yansımından daha önce ilerlemeye başladığını görmek gerekir. Bilgisayar Bilimlerinde meydana gelen bu gelişmeyi toplumdaki bireylerin kullanımına sunumundan önce kar etme güdüsünde olan üretim sektörü gördü. Bu çerçevede bir ürün, sözgelimi, Kaliforniya'da tasarlanırken; Çin'de üretilmeye başlandı. Bu aşamada o ürünün Çin yerine ABD'de üretilmesi kendi ülkesinde yaratacağı istihdam üzerinden değil; bilim ve teknolojinin iletişim ve ulaşımda yarattığı imkanlar sayesinde Çin'de daha ucuz iş gücü ile üretilmesinin satışta sağlayacağı kar üzerinde duruldu. Hatta ürün tasarlandıktan sonra üretim organizasyon yöntemleri sayısallaşmış bir şekilde üretim bandına tedarik edilen parçaların ne zaman geleceğinden hangi tür ürünün hangi mağaza için ne kadar miktarda üretileceği dahi sayısallaşmış imkanlar sayesinde büyük bir verimlilik ile işler hale getirilmişti. Ancak bu durumun toplum hayatı içinde fazla yer edindiğini ve sosyal hayatın bu seviyede sayısallaştığını

görülmemişti. Bunun bir gün gerçekleşebileceği hissediliyordu ve bu kapasitenin inşa edilmekte olduğu biliniyordu, ama geçişin bir anda üst seviyeye çıkması açıkçası hemen beklenmiyordu.

Bu sırada COVID-19 virüsünün yarattığı Korona hastalığı nedeniyle küresel bir pandemi yaşanmaya başlandı. İnsanlık, tarihten edindiği bilgiler çerçevesinde yapılacaklar listesine sahipti ve bir şekilde bu pandemiye yeneceğini düşünüyordu. Ancak tarihte görülen önceki pandemilerin aksine insanoğlu yeni ekonominin getirdiği alışkanlıklara sahipti ve bunlardan vazgeçmek istemiyordu; zaten vazgeçmedi. Tam bu noktada yaşanan pandemi etkisiyle insanların taşınabilir akıllı cihazlar ve çevrimiçi sistemlerin yardımı ile işlerini, eğitimlerini ve hatta sosyal hayatlarını devam ettirdiklerini düşünürsek üretimde yer alan sayısallaşmanın sosyal hayata hızlanarak yansıdığını görürüz.

Pandemi ile birlikte insanlık, karantina ya da evde kısıtlamalara girmek zorunda kaldı. Şüphesiz ilk anda okullarda derslerin ya da iş yerlerinde toplantıların, görüşmelerin, tasarım ve üretim süreçlerinin nasıl yapılacağına dair büyük soru işaretleri oluştu. Bilgisayar Bilimleri ve bilgisayar mühendislerinin yıllardır geliştirdikleri yazılımlar ve alt yapılar sayesinde giderek artan sayıda insan çevrimiçi şekilde işlerini yürütmeye devam ettiler. Hatta devletlerin işlemlerinde dahi aksamalar kontrol altında tutulabildi. Şüphesiz dünya üzerinde gelir ve altyapı eşitsizlikleri çevrimiçi çözüm yollarında farklılıklar yarattı. Ama güvenli bir şekilde ifade etmek gerekirse, altyapı imkanları olanlar için pandeminin getirdiği kısıtlılıklar üstel bir artışla çevrimiçi hayata geçişi hızlandırdı. Altyapı imkanları kısıtlı ya da eksik olanlar için ise bu eksikliklerin

giderilmesi için pozitif bir destekleyici oldu. Çevrimiçi dünyaya geçişin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin orta ve uzun vadede sonuçları tartışılmaya başlandı.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken bir taraftan insanlık sosyal olarak birbiri ile çevrimiçi araçlarla bir bağ yaratmaya başladı. Zaten var olan bu bağ, hayatın verimli olmasının yanında sosyal ve kültürel anlamda devrimsel değişikliklere yol açtı, halen açmaya devam ediyor. Sözelimi insanlar birbirleri hakkındaki bilgilere, başkalarının yaptıklarına, haberlere, devlet hizmetlerine, siyasal liderlerin o anki moral durumlarına kadar her şeyi anında öğrenmeye başladılar. Sözelimi, ABD'nin önceki başkanı Donald Trump, *twitter* üzerinden anlık bir şekilde ruh halini herkesle paylaşan bir liderdi. Bu inanılmaz bir gelişmeydi. 1945 yılında Yalta Konferansı'na giren Roosevelt, Stalin ve Churchill'in ruh halini anında tüm dünyanın bildiğini düşünürsek konunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Ya da 1962 yılındaki Küba Krizi esnasında ABD ve Sovyetlerin liderleri veya komutanları düşüncelerini kamuoyuyla anlık olarak paylaşa neler olabilirdi? İnsanların her şeyden tam zamanlı haberdar olması ve bununla birlikte bireylerin birbirleri ile kesintisiz bir irtibat içinde olması Siyaset Bilimi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Toplumdaki bireylerin organize olmak için devlet aygıtına ihtiyaç duymamaları ve anlık olarak birbirleriyle iletişim halinde bulunmalarının Siyaset Bilimi açısından önemi yüksektir. Esasen, insanlık tarihinde belki de ilk defa siyasi liderlerin duygu ve düşüncelerini anlık olarak toplum öğrenebiliyor. Bir anlamda, sosyal medyanın sunduğu iletişim devrimi devletin elinde olan organize olma üstünlüğü ve tek taraflı bilgiye sahip olma ayrıcalığı asimetrisinin sona ermesi anlamına gelmektedir. O halde devlet birey gelişmesinde yüzyıllardır devlet lehine giden asimetri

ibresi birey tarafına dönmeye başladığının işaretini aldığımızı belki de söyleyebiliriz. Henüz başlangıç aşamasında olan bu durumun devamı ve taşıdığı kapasite büyük değişimlere yol açabilir. Bu değişimin olup olmayacağı ve olursa nasıl olacağı ve nereye kadar uzanabileceği Siyaset Biliminin önündeki yeni sorunlar şeklinde durmaktadır.

Bu değişimde sınır ne olabilir; yoksa sınırsız bir şekilde mi ilerleyecek. Bu yazının başlangıcında değişimin temelinde sosyal aktivitelerin sayısallaşmasından bahsedilmişti. Dolayısıyla ilerlemenin sınırını sayısallaşmanın kapasitesinin belirlemesi beklenir. O halde Bilgisayar Bilimleri açısından her sosyal aktivite sayısallaşabilir mi sorusu ön plana çıkmaktadır.

Türkçeye Bilgisayar Bilimleri şeklinde tercüme edilmiş olan bilim dalının temelinde Matematik Bilimi yatmaktadır. Bilgisayar Bilimleri saydığı bilgileri Matematik Biliminin sunduğu kuramsal çerçeve ve problem çözme teknikleri ile gerçekleştirebilmektedir. Matematik Bilimi'nde çalışan bilim insanlarının on yıllar veya yüzyıllar önce çözdüğü sorunlar sayesinde Bilgisayar Bilimleri, algoritmaları üretmektedir. Bu algoritmaları kullanan Bilgisayar Mühendisliğinin ürettiği yazılımlar ve donanımlar sayesinde ise gündelik hayatın otomasyon yoluyla verimlilişmesi söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla Bilgisayar Bilimleri bir sorunu çözmek istediğinde bu soruna dair kullanılabilecek mekanizmaları Matematik Biliminde yaratılmış çözüm

yöntemleri ile çözebilmektedir. Tersten bunu okuduğumuzda Bilgisayar Bilimleri açısından Matematik Biliminin çözemediği problemler ilerlenebilecek en son sınırı ortaya koymaktadır. Bu noktada sınır Matematik bilimi açısından “çözümeyen problemler”le şekillenmektedir.⁸ Başka bir ifadeyle sayısallaşmanın bir sınırı vardır ve bu sınır siyasetin şekillenmesini etkileyecek değişimlerin gidebileceği son noktayı tesis etmesi beklenmelidir.

Sosyal aktivitelerin sayısallaşması söz konusu olduğunda sosyal kararların yapay zekâ ile alınabileceği endişesi ilk ön plana çıkan sorunsal şeklinde algılanmaktadır. Bu endişeye girmek bu yazının konusu olmamakla birlikte Bilgisayar Bilimlerinin bugün geldiği aşamada her sosyal olayı çözebilecek kapasitesi bulunmamaktadır. Bilgisayar Bilimleri açısından çözülemeyecek sorunların varlığı nedeniyle sayısallaşma yoluyla insanların yerine karar alan zekaların varlığının sosyal her aktiviteyi tanımlama kapasitesi sınırlıdır. Mehmet Akşit Bilgisayar Bilimleri çerçevesinde çözülemeyen on problemten bahsederek; Bilgisayar Bilimleri Felsefesi açısından çok boyutlu değer sisteminde optimizasyon yapmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu noktada felsefi ve etik çerçevede en önemli sorunlardan birine Bilgisayar Bilimleri çerçevesinde verdiği yanıt “insanlara zarar vermesinin mümkün olmadığı bir yazılıma sahip robotu üretmenin imkansız olduğu” dur.⁹ Matematik'in yarattığı algoritmalar ve otomasyon üzerinden Bilgisayar

⁸ Matematikte Çözümeyen başlıca Problemler şu şekilde sıralanmaktadır: 1. Goldbach Hipotezi, 2. Riemann Hipotezi, 3. İki Asal Varsayımı, 4. NP Problemlerinin Gerçekte P Problemleri Olup Olmadığı, 5. Collatz Sorunu, 6. Palindromik 196 sayısının algoritma uygulandığında sona ermemesi, 7. 10 sayısı yalnız birsayı mıdır?, 8. Mutlu son problemi, 9. Alanı ve Köşegeni tam sayı olan bir Euler tuğlası bulma, 10. Euler-Mascheroni sabitinin rasyonel olup olmadığının belirlenmesi, 11. Herhangi bir

mükemmel tek tam sayı olup olmadığının belirlenmesi. Bkz: <https://www.matematiksel.org/matematikte-henuz-cozumememis-11-problem/>.

⁹ Mehmet Akşit, “Pandemi Sonrası Dönemde Bilgi Çağının Devlet-Toplum İlişkileri,” *Global Akademi Konuşmaları*, 9 Haziran 2021, çevrimiçi erişim tarihi 1 Ekim 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=3lFc-NwQfw&t=1775s>.

Mühendisliğin sunduğu kolaylıkların varacağı son noktada değerler sisteminde en optimal olanı bulabilmenin imkansız olması sosyal aktivitelerin sayısallaşmasının ertesinde siyaseti tek başına yürütecek bir optimizasyonun mümkün olmaması önemlidir, ve aslında insan faktörünün dışlanmaması gerektiği gerçeğini ortaya sermektedir. Başka bir ifadeyle Matematik ve Bilgisayar Bilimlerinin insanlığa sundukları otomasyon hangi seviyeye ulaşırsa ulaşınsın, çözilemeyen problemlerin varlığı insan faktörünün vaz geçilmez olacağı yönünde garanti vermektedir. Şüphesiz bu problemlerin çözülmesi durumunda çok daha yeni felsefik ve dolayısıyla siyasal sorunlara sahip olacağız.

Siyaset alanından insanların dışlandığı bir yapay zekâ ya da otomasyonun Matematik bilimi açısından en azından şimdilik imkânsız olması bize siyasal sistemlerde insan faktörünün etkisinin ortadan kalkmayacağını bir anlamda garantiliyor. Ama hangi insan; yöneticiler mi yoksa toplumu oluşturan bireyler mi? Bunun yanıtı devletin mi güçlü kalacağı yoksa bireylerin mi devlete karşı güçleneceği sorusunun yanıtı olacaktır.

Yönetişim Bir Çözüm Olur Mu ve Yeterli Olacak Mıdır?

Giriş bölümünde açıklanan sorunsalımız sosyal aktivitelerin sayılabilir hale gelmesinin siyasete etkisinin ne olacağıydı. Bu sorunsalın gidişatına dair iki uç alternatiften söz etmek mümkün; bunlardan birincisi bireylerin düşünebileceklerinin yöneticiler tarafından tam kontrol altına alınması ve distopik bir dünyaya yöneliş iken; ikincisi, bireylerin devlete ihtiyaç kalmadan organize olması ve devlet dışı organizasyonların etkinliğinin başlaması şeklinde ifade edilebilir.

Bir önceki ABD Bakanı Donald Trump'ın seçimi esnasında, seçimlerin *Cambridge Analytica* tarafından neredeyse bir reklamcının tüketicilerin davranışlarının analizi ve buna göre ürünlerin pazarlanmasına benzer bir metodu seçmen davranışlarının manipüle edilmesinde kullanılması tartışıldı. Esasen bu yazının konusu bunun yapıp yapılmamasından ziyade bu tür bir teknikle seçmen davranışlarının manipüle edilmesinin teknik açıdan mümkün olmasının yarattığı endişedir. Devletlerin yöneticilerinin kamuoyunun isteklerini karşılamak adına verebileceklerinin minimumunu büyük bir kesinlik içerecek şekilde ölçebilmesi tarihte mümkün olsaydı; söz gelimi haftalık çalışma saatleri 40 saatten ziyade çok daha fazlası olur muydu? Başka bir ifadeyle bilim bireylerin devlete karşı mücadele etme kapasitesinin düşürülmesi için kullanılabilirdi.

Öte yandan 6 Ocak 2021 tarihinde ABD Kongresinin basılması esnasında başkanlığı iki hafta içinde devredecek başkanın *twitter* sosyal medya hesabını kullanarak Amerikan toplumuna erişimi 12 saat süreyle engellenmiştir. Tarih boyunca devlet başkanlarının ordularla, saray içi entrikalarla, siyaset kurumunun diğer müesseseleriyle ve hatta tıbbi personelle bile engellendikleri görülmüştür. Ancak tarihte ilk defa başkente binlerce kilometre uzaklıktaki bir teknoloji şirketiyle devletin başındaki kişinin engellenebilmesi önemli bir eşik oluşturmaktadır. Sosyal aktivitelerin sayısallaşmasını sağlayan önemli bir sosyal medya şirketinin ürünü olan *twitter* günümüzde önemli akademik çalışmalara temel oluşturmaktadır. *Twitter*, sözgeli DAES gibi terör örgütlerinin çeşitli dillerdeki davranışlarının Sosyal Medya Analizi yapılarak tespit edilmesi ve hatta bir ülkede meydana gelebilecek bir siyasi şiddet içeren bir durumun önceden haber

verilmesini içeren öncü çalışmalara platform oluşturan önemli bir mecradır. ABD Başkanının vatandaşlarına erişememesi sebebinden ve amacından bağımsız olarak bir iletişim mekanizmasının, egemenlik yetkisini elinde tutan yönetimden bu yetkiyi alabilmesi anlamına gelmektedir. Halbuki J.J. Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi" ile halk seçimler vasıtasıyla egemenliği vekillerine teslim ediyordu ve bir dahaki seçimlere kadar bu devir üzerinden verilen yetkiler kullanılıyordu. Bu sözleşme bazen darbeler yoluyla ya da halkın protestoları yoluyla bozulabiliyor ve yeni bir devir söz konusu oluyordu. Bu mekanizmaya bir teknoloji şirketinin birkaç saatle girebilmesi toplum sözleşmesinin bozulması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede egemenliğin halktan yöneticilere devrine ilişkin mekanizmanın yakın bir gelecekte gözden geçirilmesine duyulacak ihtiyacın sinyali vermektedir. Bu "devlet"i'nin sahip olduğu ayrıcalıklı yerin paylaşılması anlamına gelmektedir.

Bireyin mi devletin mi bu mücadelede galip geleceğine dair bir tahminde bulunmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Tarih bize bu tür mücadeleler yaşandığında taraflardan birinin mutlak galibiyeti yerine nihayetle devletin bireyler lehine tavizde bulunduğu ve sahip olduklarının kısıtlı da olsa bir kısmını paylaşmaya razı olarak ilerlediğini göstermektedir. Son noktada Bilgisayar Bilimleri açısından algoritmalarla çözülemeyecek problemlerin olduğundan hareketle sosyal aktivitelerin tamamıyla sayısallaştırılarak bir anlamda yapay bir zekâ ile yönetilmesini en azından bu

aşamada öngöremediğimizi not etmemiz gerekir. Bu çerçevede bahse konu çatışmanın çözümüne ilişkin önerilen mekanizma "yönetişim" (*governance*) olmaktadır.

Yönetişim kavramı devlet ve devlet dışı aktörlerin dahil olması gereken durumlarda kullanılan bir yönetim metodu şeklinde öne çıkmaktadır. Yönetişim (*governance*) kavramının yönetim (*government*) kavramından farkı ikincisinde tek bir merkezden yönetilen kontrol sistemi söz konusuyken; yönetişimde tek bir merkezden yönetilme işlevi bulunmamaktadır. Yönetişim kamu ya da özel aktörlerin ortak ilişkilerinin farklı yollarla yürütülmesinin toplamı şeklinde tanımlanmaktadır. Küresel Yönetişim Komisyonu tarafından yapılan bu tanımda bahse konu aktörlerin birey ya da kurumlar olabileceği belirtilmiştir.¹⁰ Yönetişim sayesinde devlet dışı aktörler ulusal ya da uluslararası alandaki yönetimlerde ortak karar mekanizmaları yaratılabilmektedir. Egemen devletlerin yetkisinde olan alanların bir nevi kamu-özel sektör ortaklığı çerçevesinde devlet dışı aktörlerle yürütülmesi yönetişim kavramını doğurmaktadır. Bununla ilgili örnekleri artırmak mümkün olmakla birlikte, sözgelimi, özel askeri şirketlerin durumu ve işlevleriyle ilgili güvenlik yönetiminden söz etmek mümkündür.¹¹ Esasen siber alanın nasıl yönetileceği sorununun çözümüne ilişkin bir çok inisiyatif alınmakta ve sorun halen dünya üzerinde geniş olarak tartışılmakta, çözüm yollarına ilişkin öneriler sunulmaktadır.¹² Nihayetle yazılımların

¹⁰ Commission on Global Governance, *Our Global Neighbourhood: The Report of the Commission on Global Governance*, Oxford, Oxford University Press, 1995, s.2.

¹¹ Burak Tangör ve Haldun Yalçınkaya, "Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel askeri Şirketler," *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 25, (Bahar 2010), s.127-154.

¹² Bu konu hakkında öncül çalışmalardan biri için Bkz.: Sinan Ülgen, *Governing Cyberspace: a Road Map for Transatlantic Leadership*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2016.

insanlığa sunduğu organize olma becerisiyle devletin sahip olduğu organize olma üstünlüğünü devretmek istememesi arasında oluşabilecek orta yolun internet yönetişimi gibi kavramlarla düzenlenmesi ileri dönemde söz konusu olabilecektir.¹³ Tabii bu iyimser bakış açısıyla sorunu çözmek adına yapıcı bir çözümü temsil etmektedir. Bunun alternatifi devletin ya da yazılım platformlarının üstün gelmesidir ki bu da insanlığı distopik bir geleceğe sürüklemesi beklenmelidir.

Sonuç Yerine

Teknolojik gelişmelerin ekonomiyi etkilemesi ve bu etki ile siyaset kurumlarının evrimleşmesi Siyasi Düşünce Tarihi boyunca karşılaştığımız bir durumdur. İçinde yaşadığımız dönemin Bilgi Devrimini bize yaşatması neticesinde ekonominin değişmekte olduğunu gözlemliyoruz. Dolayısıyla eğitilmiş bir tahminle siyasal kurumların bir değişime uğramasını beklemek olası bir durumdur. Özellikle son yıllarda yaşanan pandemi nedeniyle insanlığın akıllı cihazları kullanma oranının üstel bir şekilde artması bu değişimin yaşanma olasılığının tarih olarak öne çekmiştir.

Devletin ya da bireyin bir diğerine karşı mutlak galip geleceği distopik senaryoları bir kenara bırakırsak; siyaset kurumlarının yapıcı bir dönüşüm yaşamasını muhtemel görmek gerekir. Bu yapıcı senaryoda öne çıkan model ise “yönetişim” şeklinde adlandırılan ve devlet ile bireylerin ortak bir platformda yönetmeye ortak olmalarını barındırmaktadır. Örnek olayımız üzerinden gidersek *twitter*’ın bir başka olayda bir devlet başkanını susturmasının önüne geçecek şekilde bir yönetim

yaratmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Bunun tam tersi için de aynı yönetim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Şüphesiz örnek olayda *twitter* sosyal medya platformu ve devlet başkanları verilmesine rağmen yönetim tesis edildiğinde bu durum tüm yazılımları ve devlet kademelerini kapsamı beklenmelidir.

Bu yazının amacı bahse konu yönetim modelinin nasıl olması gerektiği değildir; buna dair modeller sonra yapılacak çalışmaların konusunu oluşturabilir. Sonuç olarak İnternet yönetişimine ihtiyaç olduğu ve bunun modelinin tesis edilmesinin gerekliliği bir vakadır. Aksi durumda devlet ve birey arasında yüzyıllardır örneklerini yaşadığımız gerilimlerin tekrar yaşanması olasıdır. Memnuniyet verici bir husus ise Matematik biliminin insan faktörünü ortadan kaldırma kapasitesinin olmamasıdır; ama o da şimdilik!

¹³ İnternet Yönetişimi hakkında Bkz.: Global Platform Governance Network, çevrimiçi, erişim tarihi 1 Ekim 2021, <https://www.cigionline.org/topics/platform-governance/>.

GLOBAL ACADEMY, ULUSLARARASI İLİŞKİLER KONSEYİ DERNEĞİ DESTEĞİYLE
GELİŞTİRİLEN BİR DÜŞÜNCE PAYLAŞIM PLATFORMUDUR.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen **web sayfasını** (<https://www.uik.org.tr>) ziyaret ediniz.

Global Akademi Konuşmaları Serisi, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmektedir.

Global Academy Talks Series are supported by the Heinrich Böll Stiftung Turkey Office.

© GlobalAcademy 2021

Bu çalışmanın telif hakları Global Academy’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; Global Academy’nin kurumsal görünüşünü yansıtmamaktadır.